

קול צופיך

מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל



ערב חג סוכות - תשנ"ח - מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל



דנים ואומרים שבדיעבד אם השליח ציבור ברך וספר וכיוון להוציא ידי חובתם את הציבור, יצאו בזה ידי חובתם מדין שומע כעונה אף על פי שלא ברכו בעצמם – וזאת למרות שהתורה אומרת 'וספרתם לכם'.

השיעור לעילוי נשמת :

מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל



פרשת השבוע : ערב חג הסוכות

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשנ"ח.

הלכות סוכות וארבעת המינים

הקדמה לשיעור על ידי הרב המקדים עד שהרב מגיע.

כבוד הקהל הקדוש, וקהל המאזינים.

ידיעת מקור ההלכה גם בדברים ידועים.

כתוב בתורה (ויקרא פרק כג מ) "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר פֶּתִיתִים וְעֵץ עֵבֶת וְעֵץ נָחַלִי. הַגְּמִי (סוכה לא ע"א ע"ב) זנה ודורשת מהו פרי עץ הדר ומהו ענף עץ עבות וכי' כדי לידע למה התורה התכוונה. הרמב"ם שואל בהקדמה למשניות וכי חכמים לא ידעו מהם ארבעת המינים שהתורה התכוונה אליהם, שבשביל זה צריכים לדרוש אותם מהפוסקים; וכי לא ידעו מה זה אתרוג או הדס - ואם כן לשם מה צריכים לחפש לימודים ואסמכתאות? על זה אומר הרמב"ם שהדבר פשוט שמזמן תקופתו של משה רבנו ושל יהושע ועד תקופת הגמרא, לקחו אתרוג וגם הדסים הידועים לנו היום, אלא שהגמרא שואלת מה האסמכתא שבביל למצוא לזה מקור בתורה, אבל לא שהסתפקו חלילה מהו האתרוג או ההדס, ואותה הגישה של הגמ' היא גם בלולב ובערבה.

לקיחה ביד כל אחד ואחד.

את מצות נטילת ארבעת המינים לומדים מהתורה שכותבת (ויקרא פרק כג מ) "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר פֶּתִיתִים וְעֵץ עֵבֶת וְעֵץ נָחַלִי. הַגְּמִרָא דורשת ממה שכתוב 'לכם' שצריך להיות הלולב של המונע, ומי שנטל לולב שהוא גזול אצלו או אפילו רק שאול מאחר, לא יצא ידי חובתו. וזה לשון הגמרא: (סוכה מא ע"ב) "מנא הני מילי, דתנו רבנן, 'ולקחתם' - שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד. 'לכם' - משלכם, להוציא את השאול ואת הגזול. מכאן אמרו חכמים, אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו, אלא אם כן נתנו לו במתנה. ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, שהיו באין ספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד, שלקחו באלף זוז. נטלו רבן גמליאל ויצא בו, ונתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע ויצא בו, ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה. נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו, ונתנו במתנה לרבי עקיבא. נטלו רבי עקיבא ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל. למה לי למימר החזירו, מלתא אגב אורחיה קא משמע לן, מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. כי הא דאמר רבא, הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירוהו לי, נטלו ויצא בו, החזירו יצא, לא החזירו לא יצא. למה לי למימר שלקחו באלף זוז, להודיעך כמה מצות חביבות עליהן." (דברי הגמרא ברורים ומבוארים מצד עצמם).

ספירת העומר על כל אחד ואחד.

גם בענין ספירת העומר התורה כותבת (ויקרא פרק כג טו) "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּקְרַת הַשִּׁבְעָת מִיּוֹם הִבְיָאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתִּנּוֹפֵף שִׁבְעַת שָׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה" – וגם על זה הגמרא דורשת (מנחות דף סה ע"ב) "תי"ר 'וספרתם לכם', שתהא ספירה לכל אחד ואחד" – מכאן לומדים שמצוה על כל אחד ואחד לברך לעצמו. ובאמת להלכה אנחנו פוסקים, שאם השליח ציבור מברך ומכוין להוציא את האחרים ידי חובתם, ואחרים מתכוונים לצאת, ומברכים כל אחד ואחד לעצמו, מהני. אבל אם השליח ציבור ברך וספר, ואחד מהציבור רק שמע הכל ולא ברך ולא ספר לעצמו, לא יצא ידי חובתו בברכתו של השליח ציבור ובספירתו, שהרי צריך שכל אחד ואחד יספור לעצמו, שהרי 'לכם' כת"ב. ודע שיש דעה של ה"פרי חדש" ועוד אחרונים

אין שליחות במקום שהתורה אומרת 'לכם'.
אך צריך לדעת שהעצות הללו שאמרנו שיכולים לצאת ידי חובתם על ידי שמתכוון להוציא ומתכוונים להוציא, זה יכול להועיל דוקא במצוות שבספירה ואמירה, כמו למשל בספירת העומר שמצותה באמירה בפיו, וכן בקריאת המגילה שמצותה באמירה שבפיו וכד'. המעניין הוא שהגאון מוילנא אומר שבמצות זכירת עמלק שם המצוה גם כן היא על ידי אמירה, אף על פי כן צריך כל אחד ואחד לקרוא לעצמו - אבל להלכה קיי"ל ששומעים מהחזן ויוצאים מדין שומע כעונה. ובמצוות שבגופו של אדם אין שליחות. למשל, אדם לא יכול להוציא את חברו בהנחת תפילין שיניח בשבילו, או בטלית שיתעטף בו במקומו; כמו כן אין אפשרות לצאת ידי חובה בטלית לולב של השליח ציבור אפילו אם יתכוון להוציאם ידי חובתם, שהרי התורה אמרה 'ולקחתם לכם', מכאן שיש מצוה על כל אחד ואחד ליטול את לולבו.

חינוך הקטנים במצות לולב.

עוד אומרים חז"ל שיש מצוה לחנך את ילדיו הקטנים במצוות ארבעת המינים, והוא מפני שכתוב ולקחתם לכם שתהיה מצוה על כל אחד ואחד, גם על הילדים - על כן צריך לקנות להם ארבעת המינים. רק שיש מחלוקת באחרונים האם צריך לקנות להם ד' מינים כשרים דוקא או שמא מספיק שיהיו פשוטים ותו לא. יש אומרים שאפשר לקנות להם ד' מינים פשוטים, שכן עיקר המצוה היא חינוך שיתרגלו לנענוע, וממילא סגי בכל שהם. אבל יש אומרים שהם צריכים להתרגל גם שמנענעים במינים כשרים דוקא, שגם בענין זה יש רושם על הילדים, ועלול הילד לומר לכשיגדל שהוא קונה כמו שאביו הרגיל אותו.

(יש קושיה מפורסמת (ראייתה לראשונה בספר 'דברי חיים' של גאון עוזנו ותפארתנו בעל ה'בן איש חי' זיע"א, ואחר כך ראייתי שהקשו אותה עוד אחרונים), על מה שהתורה אומרת 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פתיתים ונענף עץ עבת ונחל' (מכאן שהמצוה היא בלקיחה - ואם כן מדוע שינו חכמים בנוסח הברכה של הלולב ותיקנו אותה בלשון נטילה, ואמרו שמברכים אקב"ו על נטילת לולב, היה מן הראוי צריך להתקין את הברכה בלשון לקיחה, ולומר אקב"ו על לקיחת לולב? עוד נראה בהמשך מדוע חכמים תקנו את הברכה כך דוקא).

קניית ד' מינים בהקפה או בצ'ק.

עוד דבר לומדים ממה שהתורה אומרת ולקחתם לכם, שצריך להיות של הנוטל ואסור שיהיה גזול או שאול. יש חקירה בענין זה בראשונים ובאחרונים. בעל ה'מחנה אפרים' אומר שאם אדם קנה אתרוג בלי לשלם, ואמר למוכר שישלם לו אחרי החג, והסכים המוכר לעשות כן, ונתנו לו במשיכה, לא מועיל לצאת בו ידי חובתו. והטעם שהרי מן התורה מעות קונות, ורבנן תקנו שמשכח קונה, אבל אין דרבנן מוציא דאורייתא; וכיון שהתורה אומרת 'ולקחתם לכם' ולומדים מכאן שצריך להיות שלו, אם כן צריך שיהיה שלו כמו שהתורה דורשת, ולא יועיל אם רבנן יקבעו שזה שלו במקום שהתורה קובעת שלא. גם תשלום בצ'ק מועיל שהרי זה שוה כסף גמור. ולא עוד, אלא אפילו אם נותן צ'ק דחוי גם כן מועיל, שהרי צ'ק גם בהיותו דחוי שוה כסף הוא שיכול לפרוט אותו בכמה פרוטות פחות, או שיכול לתת אותו לבנק במשמרת לאסמכתא וכדומה. ואף על פי כן עדיף בכסף מזומן ממש, שכן טוב ועדיף לכתחילה לכל הדעות. ובדיעבד מהני גם בצ'ק. ובספר 'ברכי יוסף' חולק עליו ולדעתו מהני גם אם לא שילם כלל, וקנה אותו במשיכה על דעת לשלם לו לאחר זמן, שהרי קנה אותו, ומרגע שחכמים קבעו שהוא קניין גמור, מהני בהכי. ה'בן איש חי' פסק שצריך לשלם בכסף או בשוה כסף, אבל לא מהני אם רק משך ועדיין לא קנה, שאין זה קניין גמור דאורייתא, ולא מהני בהכי (עיין משנה ברורה משנה ברורה סימן תרנח ס"ק ז).



קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



ערב חג סוכות - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



שאת הולב יטול בשמאל שהיא ימין שלו והאתרוג בשמאל שהיא ימין שלו. מִן כּוֹתֵב (סימן תרנ"א ס"ג) "אטר נוטל לולב בימין כל אדם, ואתרוג בשמאל כל אדם, דבטר ימין ושמאל דעלמא אזלינן, ולא בטר ימין ושמאל דדידה". באמת אין דעת מִן כֵּךְ בְּכֵל הַמְצוּוֹת כּוֹלֵם לִגְבֵי אִיטֵר, שְׁכֵן בְּתַפְלִין מִן כּוֹתֵב שְׂמִנִּחַ אֶת הַתְּפִלִּין בִּימִין שֶׁהִיא שְׂמֵאל שְׁלוֹ, וְרַק בְּנִטְיֵלַת לּוֹלֵב מִן פּוֹסֵק כֵּךְ. וְהַרְמִי"א חוֹלֵק וְז"ל "הֵגָה - וַיֵּי"א דְאֶזְלִינָן בְּתֵר יִמִּין דִּידֵיהּ, וְיֵשׁ לִיטוֹל הַלּוֹלֵב בִּימִין דִּידֵיהּ וְהַתְּרוּגָה בְּשְׂמֵאל דִּידֵיהּ (הַרְמִי"א וְרַבִּינוּ יְרוּחִם וּמַהְרִי"ו), וְכֵן נִהְגוּ, וְכֵן עִיֵקֵר. וְאִם הִיפֵךְ, יֵצֵא (מַהְרִי"ל וּמִנְהַגִּים). וְשׁוֹלֵט בְּיָדוֹ נוֹטֵל הַלּוֹלֵב בִּימִין, וְהַתְּרוּגָה בְּשְׂמֵאל, כִּכֵּל אָדָם (כֵּל בּוֹ)". כְּלוּמֵר, שְׁלֵרְמִי"א הָאִיטֵר נוֹטֵל אֶת הַלּוֹלֵב בְּשְׂמֵאל שֶׁהִיא יִמִּין שְׁלוֹ, וְלֹא הוֹלְכִים בְּתֵר יִמִּין שֶׁל עַל הָעוֹלָם; וְאֵת הַתְּרוּגָה גַּם כֵּן יִטוֹל בִּימִין שֶׁהִיא שְׂמֵאל שֶׁל כֵּל אָדָם, לְפִי שֶׁלֹּא הוֹלְכִים בְּתֵר כֵּל הָעוֹלָם אֲלֵא בְּתֵר דִּידֵיהּ. וְלִפִּי הַטַּעַם שֶׁהֵבֵאנוּ לְעֵיל קִשִּׁים דְּבֵרֵי הַרְמִי"א שְׁכֵן הֵלֵב לֹא מְצוּי בְּצַד יִמִּין. וְהַרֵב בְּעַל הַיָּבֵן אִישׁ חַי כּוֹתֵב בְּסִפְרוֹ יְדֵי הַחַיִּים, שְׁלִפֵי הַסּוּד טוֹב לְקַחַת אֶת הַתְּרוּגָה בְּשְׂמֵאל וְאֵת הַלּוֹלֵב בִּימִין, לְפִי שֶׁהִגְמֵי לֹא חִילְקָה בְּדָבָה הַזֶּה, וְטוֹב לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ כֵּל הָעוֹלָם.

דִּין עוֹבֵר לְעִשְׂיָתָן.

כֵּל מְצוּהָ שְׂטֵעוֹנָה בְּרַכָּה, צְרִיךְ לְבַרֵךְ עֲלֶיהָ עוֹבֵר לְעִשְׂיָתָן. וְהַבִּיאוֹר בּוֹהַ שְׁלֹא מְבָרְכִים אַחֲרֵי קִיּוּם הַמְצוּהָ אֲלֵא לְפָנֶיהָ. לְמַשֵּׁל, עַל טִלְתֵּי מְבָרְכִים לְהַתְּעִיף לְפָנֵי שְׂמַתְעִיף בּוֹ, וְעַל מִים מְבָרְךְ שֶׁהֵלֵךְ לְפָנֵי שְׁוֹתָהּ וְכֵךְ בְּכֵל מְצוּהָ, וְלֹא יוֹכֵל לְבַרֵךְ אַחֲרֵי שֶׁהַתְּעִיף אוֹ אַחֲרֵי שְׂתֵתָהּ. (רַק בְּבִרְכַת עַל נְטִילַת יְדַיִם לֹא מְבָרְכִים לְפָנֵי הַנְּטִילָה לְפִי שֶׁאֵי הַיְדִיִּים עֲדִיין לֹא נְקִיּוֹת, וּבְכֵל אֹפֶן הַפּוֹסְקִים אֹמְרִים שֶׁזֶה נֶחֱשֵׁב לְעוֹבֵר לְעִשְׂיָתָן, כִּי מְבָרְכִים לְפָנֵי הַיְגוּבָה, וְכִיּוֹן שֶׁהַיְגוּבָה הוּא חֵלֶק מֵהַמְצוּהָ חָשִׁיב שְׁפִיר עוֹבֵר לְעִשְׂיָתָן). עוֹד צְרִיךְ לְדַעַת בְּכֵל שֶׁל עוֹבֵר לְעִשְׂיָתָן, שְׁבִיעַת הַבְּרַכָּה מְחֻזָּק אֶת הַמְצוּהָ בִּידָיו. לְמַשֵּׁל, לֹא יִבְרַךְ לְפָנֵי שְׁוֹתָהּ מִים אִם הַכּוֹס מוֹנֵחַ עַל הַשׁוֹלְחָן, וְדַעַתוֹ לִיטוֹל מֵהַשׁוֹלְחָן כְּשׁוֹמֵר אֶת הַבְּרַכָּה, אֲלֵא צְרִיךְ לְבַרֵךְ עַל הַמִּים כְּשֶׁהִכּוֹס בִּידָיו; כְּמוֹ כֵּן עַל הַטִּלְתֵּי לֹא יִבְרַךְ אִם הַטִּלְתִּים מוֹנַחַת עַל הַכֶּסֶה, אֲלֵא צְרִיךְ לְבַרֵךְ כְּשֶׁהִטְלִית בִּידָיו.

הִיפּוֹךְ הַיְמִינִים שְׁלֹא לְצַאת בְּהֵם.

מְקוּבֵל הַיּוֹם לְחַזְזִיק אֶת הַתְּרוּגָה הַפּוֹךְ בְּשַׁעַת הַבְּרַכָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְצַאת יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּשַׁעַת שְׂמִרְמוֹ כְּמוֹ שֶׁצְרִיךְ עוֹד לְפָנֵי שְׂמַבְרֵךְ. הַמְקוּר לְעִנְיָן הַזֶּה מֵהַגְמֵי שְׁאוּמֵרַת (סוֹכָה מֵא ע"ב, סוֹף הָעַמּוּד) "אִמֵר אֲבִי לֹא שֵׁנו אֲלֵא שְׁלֹא יֵצֵא בּוֹ, אֲבֵל יֵצֵא בּוֹ - חַיִּיב. הֵא מְדַאֲבַהֵיהָ נִפֵק בִּיהּ. אִמֵר אֲבִי כְּשֶׁהִפְכוּ". מְקוּר הַדְּבָרִים מְרַבֵּי יוֹסֵי בְּמִשְׁנֵה שְׁאוּמֵר חִידוֹשׁ, לִגְבֵי מִי שְׂמוּצִיא אֶת הַלּוֹלֵב שְׁלוֹ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים בְּשׁוּגֵג בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שְׁחַל בְּשַׁבַּת, שְׁפִטוֹר גַּם מְקַרְבָּן, כִּי לְדַעַתוֹ מִי שֶׁשָּׁגַג בְּאִיסוּר כֶּרֶת, גַּם לֹא מִתְחַיִּיב בְּקִרְבָּן. וְהַשׁוּגֵג שְׁלוֹ שֶׁם הוּא שְׂמוּצִיא אֶת הַלּוֹלֵב לְצוֹרֵךְ מְצוּהָ, וְזֶה נִקְרָא שְׂמוּצִיא בְּרִשׁוֹת. עַל דְּבָרָיו אֹמֵר אֲבִי, שֶׁאִם נָטַל אֶת הַלּוֹלֵב בְּבִיתוֹ וְיֵצֵא בּוֹ כְּכֵךְ יְדֵי חוֹבְתוֹ, שׁוֹב לֹא נִקְרָא שְׂמוּצִיא בְּרִשׁוֹת שֶׁהִרִי כְּכֵךְ אֵין בּוֹ מְצוּהָ. וְעַל זֶה שׁוֹאֵל הַגְמָרָה שֶׁאֲפִילוֹ אִם לֹא נָטַל בְּבִיתוֹ לְצַאת בּוֹ יְדֵי חוֹבְתוֹ, הִרִי בְּעֵצֵם הַהִגְבָּהה שֶׁהִגְבִּיהוּ לְקַחַת אוֹתוֹ אֶתוֹ לְבֵית הַכִּנְסֵת, יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתֵי נְטִילָה (אֲפִילוֹ אִם זֶה בְּלִי נַעֲנוּעַ, שְׁכֵל אֵלּוּ מְדַרְבָּן הוֹם)? מְתַרְצֵת הַגְמָרָה שֶׁמְדוּבֵר שְׁכִשְׁנוּטְלוֹ עִמּוֹ לְבֵית הַכִּנְסֵת, הַחֻזִיק אוֹתוֹ הַפּוֹךְ, וְאֵין בּוֹהַ מְצוּהָ. (גְמָרָה זֹה הִיא הַמְקוּר לְדִין הַחֻזִיק הַתְּרוּגָה הַפּוֹךְ בְּשַׁעַת הַבְּרַכָּה כְּמוֹ שִׁבּוּאֵר מִיַּד בְּסַמּוֹךְ).

בִּיאוֹר דְּבָרֵי הַגְמֵי שְׁאוּמֵרַת 'כְּשֶׁהִפְכוּ'.

נְחַלְקוּ רִשְׁי" וְתוֹסְפוֹת בְּבִיאוֹר דְּבָרֵי הַגְמָרָה, עַל מַה הַגְמֵי תְּכוּנוֹהָ בְּאוֹמְרָה 'כְּשֶׁהִפְכוּ', הָאִם הַכּוּוֹנָה שֶׁהוֹפֵךְ אֶת כֵּל הָאֵגֵד שֶׁל הַלּוֹלֵב, אוֹ שֶׁהוֹפֵךְ רַק אֶת הַתְּרוּגָה. רִשְׁי" אֹמֵר (שֶׁם בְּדִי"ה הִכִּי גְרִסִינָן) "אִמֵר אֲבִי כְּשֶׁהִפְכוּ, כְּשֶׁהִגְבִּיהוּ הַפֵּךְ הָעֵלְיוֹן לְמַטָּה וְהָאֵגֵד לְמַעְלָה, וְאִמְרִינָן לְקַמָּן אֵין יוֹצֵאִין בְּהֵן אֲלֵא דֶרֶךְ גְּדִילַתָּן". כְּלוּמֵר שֶׁלְדַעַת רִשְׁי" כּוֹנֵת הַגְמֵי שֶׁהוֹפֵךְ אֶת כֵּל הָאֵגֵד שֶׁל הַלּוֹלֵב וּמְחֻזָּקוֹ הַעִיֵקֵר לְמַעְלָה וְהַרְאֵשׁ לְמַטָּה. אֲבֵל הַתּוֹסֵף אֹמְרִים (שֶׁם לֵט עִי"א דִי"ה עוֹבֵר לְעִשְׂיָתָן) שְׁכוּנוֹת הַגְמֵי גַם בְּהַפְּיֵקַת הַתְּרוּגָה וְז"ל "אֵי נְמִי לְאַחַר שְׁנוּטֵל שְׁנִיָּהּ אֲלֵא שֶׁהוֹפֵךְ אֶחָד מֵהֵן כְּדַאֲמִרִינָן בְּסוֹף פִּירְקִין (דף מ"ב). 'כְּשֶׁהִפְכוּ'". וְרַבְּנוּ חֲנַנְאֵל אֹמֵר בִּיאוֹר אַחַר, וּמְפָרֵשׁ שֶׁהַהִפּוֹךְ שַׁעֲשֵׂה

הַיּוֹצֵא מֵהָאִמּוֹר לִגְבֵי צוֹרֵת הַקֶּשֶׁר שֶׁל הָאֵגֵד בְּיוֹם חוֹל, שֶׁלְקַשּׁוֹר קֶשֶׁר כְּמוֹ הָאוֹפֵן שְׁכַתוֹב עַל יוֹם טוֹב שְׁכוֹרֵךְ וְתוֹחֵב, בְּקוּשֵׁי מְתִירִים כִּי אֵין בְּרַרָה, אֲבֵל כְּחוֹל בּוֹדָאֵי שֶׁצְרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי קֶשֶׁרִים גְּמוּרִים כְּדֶרֶךְ שְׂרַגִּיל לַעֲשׂוֹת תְּמִיד.

אֵגֵד עִם קוּיִשְׁקֵלָא"ךְ וְעִם טְבַעוֹת.

הַמְשַׁנָּה בְּרוּרָה מְתִיחַס לְמַה שְׁנוֹהֵגִים לְאֵגוּד אֶת הַמִּינִים בְּמַה שְׁקִרוּי הַיּוֹם 'קוּיִשְׁקֵלָא"ךְ' (הוּא עֵקֵן נִרְתִּיק וְבוֹ שְׁלוֹשָׁה תְּאִים אֶחָד עֵבֶה בְּמִרְכּוֹ וְשְׁנִיִּים יוֹתֵר צְרִים בְּצַדִּים, וְכוּלּוֹ עֲשׂוּי מְעַלֵי לּוֹלְבִים) וְז"ל "וְעִיין בְּתִשְׁבוֹת אֵגוּרָה בְּאַחֲלֵךְ שְׂמַצְדָּד דְּמַה שְׁנוֹהֵגִין הָעוֹלָם שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת קֶשֶׁר אֲלֵא עוֹשִׂין מִן עַלֵי לּוֹלֵב כְּמִין בֵּית יָד וְתוֹחֵבִין הַלּוֹלֵב בּוֹ גִי"ז בְּכֵלֵל קֶשֶׁר". וְלִכְאוּרָה קֶצֶת תְּמוּהָ, שְׁכֵן בְּקֶשֶׁר שְׂרַק כּוֹרְכִים עַלָּה לּוֹלֵב מְסַבִּיב וּמְכַנְסִים אֶת רֵאשׁוֹ בְּתוֹךְ הַכְּרִיכָה, כְּכֵר עַל זֶה מְתַפְלְפִלִים הָאֲחֵרוֹנִים אִם מֵהֵנִי אוֹ לֹא, שֶׁהִרִי צְרִיךְ דּוֹקָא שְׁנֵי קֶשֶׁרִים, וְעַל זֶה אֹמֵר הַגְּאוּן שְׂמְדוּבֵר שְׁעוֹשֵׂה קֶשֶׁר אֶחָד וְעַלֵיו כּוֹרֵךְ, וְהַכֵּל כְּדֵי שִׁחְשֵׁב לְשֵׁנֵי קֶשֶׁרִים, וּמְצַד שְׁנֵי בְבִית יָד הַזֶּה שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם קֶשֶׁר אֲלֵא רַק מְתַפִּיס אוֹתָם בְּצוֹרָה יִפֵּה אֹמְרִים שֶׁנֶחֱשֵׁב לְקֶשֶׁר? וְאִם רּוֹצֵה דּוֹקָא שִׁיְהִיָּה מְסוּדֵר וְיִפֵּה, זֶה לֹא אִמּוֹר לְהַפְרִיעַ, אֲלֵא קוֹשֵׁר קֶשֶׁר מְעַלֵיא מְלַמְטָה וְיִנִּיחַ אֶת הַמִּינִים בְּתוֹךְ הַבֵּית יָד הַזֶּה לְאַחַר מְכֵן? וּבְאֵמַת כֵּךְ רֵאוּי לַעֲשׂוֹת, שְׁגַם הַנְּהוּגִים לַעֲשׂוֹת אֵגֵד עִם הַבֵּית יָד מְעַלֵי לּוֹלְבִים, צְרִיךְ לְקַשּׁוֹר אוֹתָם מְלַמְטָה, וְאַחַר כֵּךְ יִנִּיחַ אוֹתָם בְּתוֹךְ הַקּוּיִשְׁקֵלָא"ךְ. גַּם הַנְּהוּגִים לַעֲשׂוֹת טְבַעוֹת לְאַרְבַּעַת הַמִּינִים, לֹא אִיכְפַת לָנוּ גַם אִם יַעֲשׂוּ עֲשָׂרִים טְבַעוֹת, וְכְמוֹ שִׁישׁ הַנְּהוּגִים לַעֲשׂוֹת מְלַמְטָה וְעַד לְמַעְלָה; רַק שִׁזֵּה בְּדִיעַבְד, כִּי לְכַתְחִילָה צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי קֶשֶׁרִים מְלַמְטָה בֵּין עַם עַלָּה לּוֹלֵב וּבֵין עַם חוּט.

עֵרְבָה שְׂמַתְחַבֵּרַת לְקְדוּשָׁה עֵרְבָה לְפָנֵי ה'.

דֶּרֶךְ אֲגַב אֲמִינָא בְּהַ מִילְתָּא, שֶׁהִרִי יֵשׁ שְׁנֵי דְרָכִים כִּיצַד לְאֵגוּד אֶת הַלּוֹלֵב עִם הַהִדְסִים וְהַהֵעֲרָבוֹת. שְׁלִפֵי הַפֶּשֶׁט לּוֹקְחִים שְׁלוֹשָׁה הַדְסִים מְצַד יִמִּין, וְשְׁתֵּי עֵרְבוֹת מְצַד שְׂמֵאל. וְלְדַעַת הַרְמִי"א הַקְּדוֹשׁ לּוֹקְחִים הַדָּס מְצַד יִמִּין וְהַדָּס מְצַד שְׂמֵאל וְהַדָּס בְּעַמּוּד הַשְּׂדֵרָה מְמוּל, וְאַחַר כֵּךְ מְנִיחַ עֵרְבָה מְצַד יִמִּין וְעֵרְבָה מְצַד שְׂמֵאל. עַל כֵּל פְּנִים, בֵּין לְפִי אֵגֵד שְׂבִדֵךְ הַפֶּשֶׁט וּבֵין לְפִי דֶרֶךְ הַרְמִי"א, הַתְּרוּגָה מְתַחַבֵּר לְעֵרְבָה בְּשַׁעַת הַנְּטִילָה, שְׁכֵן אֶת הַתְּרוּגָה מְחֻזָּק בִּיד שְׂמֵאל שֶׁם נִמְצָאִים הָעֵרְבוֹת לְפִי הַפֶּשֶׁט, אוֹ עֵרְבָה אַחַת לְפִי הַרְמִי"א. וְמַה עֲלִינוּ לְלַמּוֹד כְּשֶׁהַעֲרָבָה מְתַחַבֵּרַת לְקְדוּשָׁה, כְּלוּמֵר שְׁכִשְׁמַחְבְּרִים אֶת אֵלּוֹ הַמְרוּחֻקִּים מְדֶרֶךְ הַתּוֹרָה, וּמְקַרְבִּים אוֹתָם לְתוֹרָה וְלְצִדִיקִים, הַקְּבִי"ה אוֹהֵב אוֹתָם, וְנִהַפְכַת לְיוֹעֲרָבָה לְה' מְנַחַת יְהוּדָה', וְאִזֵּה הֵם עֵרְבִים וּמְקוּבֵלִים לְפָנֵי הַמְקוֹם. עַד כְּדֵי כֵךְ צְרִיךְ לְהַשְׁתַּדֵּל וּלְקַרֵב אֶת אֵלּוֹ שְׁלֹא זָכוּ לְחַסוֹת בְּצַלוֹ שֶׁל הַקְּבִי"ה.

חֲשִׁיבוֹת הַלּוֹלֵב עַל הַתְּרוּגָה בְּעִנְיָן הַבְּרַכָּה וְהַנְּטִילָה.

הַגְמֵי (סוֹכָה לז ע"ב) דְּנָה בְּעִנְיָן הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל הַלּוֹלֵב עַל הַתְּרוּגָה שְׁנִטְלָתוֹ בִּימִין מַה שֶׁאֵין כֵּן הַתְּרוּגָה שֶׁהוּא בְּשְׂמֵאל, וְגַם שְׂמַבְרְכִים עַל הַלּוֹלֵב וְלֹא עַל הַתְּרוּגָה לְמִרוֹת שֶׁהַתְּרוּגָה חָשׁוּב מֵהַלּוֹלֵב. וְז"ל הַגְמֵי: "וְאִמֵר רַבָּה, לּוֹלֵב בִּימִין, וְהַתְּרוּגָה בְּשְׂמֵאל. מֵאֵי טַעְמָא? הֵנִי תִלְתָּא מְצוּת, וְהֵאֵי חֲדָא מְצוּהָ". כְּלוּמֵר שֶׁעַל אֵף שֶׁהַחֲשׁוּב שְׂבִמִּינִים הוּא הַתְּרוּגָה, אֵף עַל פִּי כֵן נוֹטֵלִים אוֹתוֹ בְּשְׂמֵאל, וְאֵת הַמִּינִים נוֹטֵלִים מִימִין. וְהַטַּעַם, מְפִנֵי שְׁוֹף סוֹף הוּא מְצוּהָ אַחַת, וּבְאֵגֵד יֵשׁ שְׁלוֹשָׁה מְצוּוֹת, מַה שְׂמַעֲלָה אֶת חֲשִׁיבוֹתָם וְנוֹטִים אוֹתָם בִּימִין כְּדֶרֶךְ שְׂבִמִּין מְחֻזָּקִים כֵּל דְּבַר בְּשַׁעַת הַבְּרַכָּה. וְאוֹמֵרַת עַל זֶה הַגְמֵי "אִמֵר לִיָּה רַבִּי יִרְמִיָּה לְרַבִּי זְרִיקָא, מֵאֵי טַעַם לֹא מְבָרְכִינָן אֲלֵא עַל נְטִילַת לּוֹלֵב - הוֹאִיל וְגוֹבָה מְכוּלָּן. וְלִגְבַּהֵיהָ לְאַתְרוּגָה, וְלְבִרְךְ - אִמֵר לִיָּה, הוֹאִיל וּבְמִינוֹ גְבוּהָ מְכוּלָּן". גַּם בְּעִנְיָן הַבְּרַכָּה חוֹקֵרַת הַגְמָרָה מְדוּעַ יֵשׁ עֲדִיפוֹת לְלוֹלֵב מְבָרְכִים: עַל נְטִילַת לּוֹלֵב? וְלֹא מְבָרְכִים? עַל נְטִילַת אֲתְרוּגָה, שְׁכֵן לְאַתְרוּגָה יֵשׁ סוֹף סוֹף חֲשִׁיבוֹת גְבוּהָ מְכוּלָּם? וְעַל זֶה אֹמֵרַת הַגְמֵי שֶׁהַעֵץ שֶׁל הַלּוֹלֵב הוּא הַגְבוּהָ מְכוּלָּם (עִיין רִשְׁי"א שְׁאוּמֵר וּבְמִינוֹ - גְבוּהָ מְשַׁלְשֶׁתָּן), וְאִם כֵּן גַּם אִם יִגְבִּיָּה אֶת הַתְּרוּגָה בְּאֵגֵד מְעַל לְלוֹלֵב זֶה לֹא יַעֲזוֹר, אֲלֵא עֲדִיין צְרִיךְ לְבַרֵךְ עַל הַלּוֹלֵב.

דִּין אִיטֵר יָד.

יֵשׁ הַמְבִיאִים עוֹד טַעַם לְכֵךְ שֶׁהַנְּטִילָה שֶׁל הַתְּרוּגָה בְּשְׂמֵאל וְלֹא בִימִין, לְפִי שֶׁהַתְּרוּגָה דּוֹמָה לְלֵב, וְהֵלֵב מְצוּי בְּצַד שְׂמֵאל, וְעַל כֵּן נְטִילָתוֹ בְּשְׂמֵאל. וּבְעִנְיָן אִיטֵר יָד, יֵשׁ מְחֻלּוֹקַת בֵּין מִן לְרַמִּי"א אִם יִטוֹל כְּמוֹ כֵּל אָדָם אוֹ



קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



ערב חג סוכות - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

חטורי זהב שואל (!) למה השולחן ערוך לא הביא את הדרך השלישית שהוא עצמו כותב בבית יוסף, והיא שיכול להתכוון בשעה שמחזיק את המינים שלא לצאת ידי חובתו, ואומר שהוא משום שלא בקיאים בזה אנשים היום בכוונה זו שלא לצאת ידי חובתו, ויתכן שיכוון ולו במעט שיצא, וכבר כוונתו לא מועילה. וכדברים האלה התוסי' בעצמו כותב "דמייירי באדם שאינו בקי". ועיי' במגן אברהם שכותב גם כן ("ס"ק יב) ואם לא נתכוין לצאת עד שיברך מותר ומ"מ אין לעשות כן לכתחילה דהא י"א דמצות א"צ כונה". ומיהו דעת הגר"א לא כן, אלא שלדעתו זו העצה השלישית שמתכוין שלא לצאת, היא המובחרת שבכולם, ואז אפילו אם מחזיק את כולם באותה שעה מהני שפיר לשיחשב עובר לעשייתו. וסברתו של הגר"א היא משום שהרי אם האתרוג מונח על השולחן, יוצא ידי חובתו.

ודעת המ"ב כנראה נוטה לדעתו של הגר"א, שהרי כך הוא מסיים את דבריו, ("ס"ק כה) "ועיי' בבי"י דיש עוד עצה שיהיה קודם לעשייתו דהיינו שיכוין שלא לצאת בהמצוה עד שיטול כולם בידו ועיי' בביאור הגר"א שכתב דזה העצה היא היותר מובחרת שבכולן". אבל להלכה, כיון שמרן לא כתב את העצה הזאת, למרות שבבית יוסף הזכיר אותה, משמע שאין דעתו נוחה מזו העצה, ומה גם שהרמ"א לא חלק עליו בזה, לכן העצה היא או שיניח בידיו את האתרוג על השולחן, ויטלו בשעת ברכה, או שיהפוך בידיו את האתרוג בשעת הברכה, ואז באחת מהדרכים האלו מהני. ואני תמיד אמרתי, שעדיף להניח את האתרוג על השולחן, מאשר להפוך אותו בידיו, וכי למה להפוך אותו, עדיף שישאיר אותו כדרך גדילתו. ואם הוא ת"ח, (ומי ששמע את השיעור היום הוא כבר תלמיד חכם), יצא ידי חובת כולם, שיניח את האתרוג על השולחן, וגם יכוין שלא לצאת ידי חובתו בשעת הברכה אלא בשעה שיאגד אותם בידיו ביחד, ובזה יקיים את המצוה ככל הדעות כולם.

דרך גדילתו של האדם כשהראש למעלה.

מרק הי'בן איש חי' (בן יהוידע סוכה דף פ' ע"ג) שואל על הגמ' בדף מ"ה ע"ב שלומדת מהפסוק יעצי שטים עמדי' שכל המצוות כולם צריכים להיות כדרך גדילתן, וז"ל " צריך להבין מה טעם יש בזה ומאי נ"מ בין דרך גדילתו או להפוך?". ומבאר שם באריכות על דרך הרמז בשם המהרש"א ז"ל, שבמצוה יש שם הוי"ה בא"ת ב"ש לפי שמ"צ הם אות יו"ד ואות ה"א, ללמדנו שהמצוה צריכה להיות שלימה במחשבה וכוונה ודבור ומעשה, ובסוף אומר "ובזה מובן בס"ד שפיר הפעם שצריך שיעשה המצות דתחלה יקדים המחשבה הכוונה וכו' " עיי"ש. ועל דרך זו אפשר לבאר שדרך צמיחתו של האדם צריכה להיות, שיגדל עם הראש למעלה כדרך גדילתו, ולא שתהיה בדרך 'הפוכה', אלא הראש צריך לשאוף לשמים תמיד ולא חלילה לארץ. דרך הצמיחה של האדם היא מלמטה למעלה, ולא כדרך עמי הארצות שדרך צמיחתם הפוכה.

ניסוך המים ועם ישראל.

עוד דבר חשוב אומר הרב (שם עמוד ד' על דף מ"ח) על מה שהמשנה אומרת (סוכה מ"ח) ניסוך המים כיצד, צלוחית של זהב מחזקת שלשה לוגים וכו' " , וז"ל "ני"ל בס"ד מה שעושים בנסוך המים הוא רמז על התורה שנקראת מים, ולכן עושין זה קודם יום שמחת תורה, וצלוחית אבותיות תצלי"ח או תצלי"ח", דהתורה מצלת לעוסק בה וכו' " עיי"ש. ונראה לבאר, שהרי ידוע שפסל המים לעולם יהיה שוה ברעו שהם מקושרים על ידי צינור וכד', ואפילו במקום שכלי אחד גבוה מהשני המים ירדו למטה דרך הצינור ויעלו למעלה עד למפלט המים שבכלי הראשון, וזאת ללא שום כח עזר חיצוני כגון משאבה וכד'. (וזה מה שעושים היום 'מגדלי מים' בשכונות, כדי ליצור יציאת מים טובה בברזי הבתים, שכל צינורות המים מחוברים אליו, והוא גבוה מכולם). כך גם התורה, שנמשלה למים, ופעמים המפלט של עם ישראל עם התורה גבוה ומורם, כגון בשעת מתן תורה, ופעמים נמוך מאוד במצב שעם ישראל ירוד וכד', ואף על פי כן ה'צינור' מקשר ומעלה תמיד את המפלט גם ללא 'אמצעי' נוסף - ובלבד שיהיה צינור - וזה הרמז של ניסוך המים שהיו נשאבים בצלוחית של זהב, והוא מקשר בין המורמים שבעם ישראל לבין הפשוטים והנמוכים, ובלבד שיהיה להם קשר וצינור לתורה.

כאן הוא באופן שמחזיק את הלולב בשמאל ואת האתרוג בימין, שזה לא כדרך נטילתו, וזו הכוונה כאן שהופך אותו. המעניין הוא שבעל המגן אברהם (סימן תרנ"א ס"ק ו') מתפלפל בעניין מי שמחזיק את האגד באופן שהאתרוג מימין ולא משמאל, והלולב משמאל ולא מימין, או שמחזיק את שניהם מימין - אם יצא בכהאי גוונא או לא, ואילו ראה את הפירוש של רבנו חננאל, לא היה מתחבט בזה. (באמת דעת הרמב"ם שיצא ידי חובה בין אם נטל בשמאל ובין אם נטל בימין וז"ל (הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז הלכה ט) "משגיגיה ארבעה מינין אלו בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה בין בימין בין בשמאל יצא, וכו' ומצוה כהלכתה שיגביה אגודה של שלשה מינין בימין ואתרוג בשמאל").

שלוש אפשרויות של מן ה'בית יוסף'.

מִן הַיְבִית יוֹסֵף' (סימן תרנ"א) מאריך בעניין צורת החזקת המינים בשעת ברכה, ונוזכר בקצרה את דבריו, שיש שלושה אפשרויות כיצד ליטול את המינים שיהיו בידו בשעת ברכה, מבלי שיצא ידי חובתו, ושעדיין יהיה עובר לעשייתו. אפשרות אחת, שאת הלולב, יתפוס בידו, ואת האתרוג יניח על השולחן, ויברך 'על נטילת לולב' כיון שחלק מהמצוה כבר בידו, ואחר שגמר לברך יטול את האתרוג כדרך גדילתו ביד שמאל וינענע. (המקור לדבריו מדברי התוס' (שם ל"ט ע"ג ד"ה 'עובר לעשייתו') שכותבים על האפשרות הראשונה וז"ל "וכל שעה שאין המצוה מזומנת בידו לעשות לא מוסיפין כלל לברך עליו ושם משתחיל ליטול לולב קודם שיטול האתרוג מברך והיינו עובר לעשייתו שמעכבים זה את זה"). אפשרות שניה, שמחזיק את האתרוג בידו השמאלית בשעת הברכה, אבל לא מחזיק אותה כדרך גדילתו אלא הפוך, כלומר שהעוקף למעלה והפיטם למעלה. (וז"ל התוס' שם "אי נמי לאחר שנטל שניהם אלא שהופך אחד מהן כדאמרין בסוף פירקין (דף מב.) כשהפכו דאין יוצא במצות אלא דרך גדילתן כדדרשין פרק לולב וערבה (לקמן מה:) מדכתיב עצי שטים עומדים"). ועוד דרך מביא ה'בית יוסף' על פי דברי התוס' הנ"ל שמחזיק את האגד כולו, הלולב עם האתרוג כדרך הנטילה שהלולב בימין והאתרוג בשמאל, אלא שאומר שלא מתכוין לצאת בנטילה הזו, ובכך שפיר מתקין עובר לעשייתו, שמתכוין לצאת כשיגמור לברך (וז"ל התוס' "ואפי' נקיט להו כדרך גדילתן אפשר שיתכוין שלא לצאת בו עד אחר ברכה דאע"ג דאמרין בסוף ראוהו ב"ד (ר"ה כח:) דמצות אינן צריכין כוונה מ"מ בעל כרחו לא נפיק").

דרך הרמב"ם (רביעית).

לשון הרמב"ם (הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז הלכה ו'): "מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה אחת, וכשהוא נוטלם לצאת בהן מברך תחלה על נטילת לולב הואיל וכולן סמוכין לו ואחר כך נוטל האגודה הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו ונוטלן דרך גדילתן שיהיו עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר". הרמב"ם חידש לנו דרך רביעית בנטילת האגד בשעת ברכה, והוא שלא מחזיק כלום בידו בשעת ברכה, אלא מניח על השולחן את הלולב, וגם את האתרוג, ואז מברך, ואחרי הברכה מרים את הלולב בידו הימנית, ואת האתרוג בידו השמאלית, ואחר כך מנענע. הרמב"ם מתעלם לגמרי מכל הנידון הנ"ל, כיצד מברכים שיהיה עובר לעשייתו.

עובר לעשייתו על פי מן השו"ע.

מִן הָרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל (אורח חיים סימן תרנ"א סעיף ה') "יברך על נטילת לולב, ושהחיינו, קודם שיטול האתרוג, כדי שיברך עובר לעשייתו; או היפוך האתרוג עד שיברך. ומה שמרן כתב שהופך את האתרוג, לא שלדעתו אם הפך את הלולב לא טוב, שהרי זה עדיין שלא דרך גדילתו ולא יוצא בזה ידי חובתו, אלא הכוונה בדעת מרן שאומר שהופך את האתרוג הוא משום שזה יותר נוח. אבל אין הכי נמי גם אם הפך את הלולב, מקרי עובר לעשייתו שפיר. על כל פנים מרן כותב שתי אפשרויות (ולא שלושה אפשרויות כמו שמביא בבית יוסף, או ארבעה כמו שכתוב ברמב"ם) שמועילות לשיחשב עובר לעשייתו.

דעת הגר"א, ועצה לצאת י"ח כל הדעות.



קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל



ערב חג סוכות - תשנ"ח - מאת מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לצורכיהם, אם לצורכי הסקה, שהיו כורתים עצים ומחממים בהם, אם לצורכי חימום או כל דבר שדרש אנרגיה, וזה היה חומר הגלם שלהם כמו היום הנפט והגז או החשמל. היו גם מלכים שדאגו לאזרחים, והכריזו שלתקופה מוגבלת כל אזרח שירצה, יוכל לבוא ולקחת עצים לצרכיו הוא. דבר זה יש לדון, מה הדין אם היו שם עצי הדסים או ערבות, או דקלים או אתרוגים, ולתקופת החגים יצא כרוז המלך המאפשר לאזרחים להשתמש בעצי היער, השאלה האם יוכלו לצאת ידי חובה במה שהמלך נתן להם במתנה? על זה לכאורה ניתן לומר שיצא, שהרי ברגע שהמלך הפקיר את זה לתושבי הממלכה, הרי זכו בזה בזכיה גמורה, ו'לכם' מקרי.- ואין לומר שהממונים יאמרו שכל המתנה ניתנה לצורכי הסקה ולא לצורכי מצוה. ומיהו בימינו, שמצויים עצי דקלים בשמורות הטבע, או בשטחי היער השייכים לעירייה, ופעמים שקוטפים מהדקלים את הלולבים, הדין הוא שאם יאמרו רשויות שמורות הטבע או הפקחים של העירייה בהוראת ראש היער, שלא מרשים להשתמש בדקלים ללולביהם, או בערבות וכד', כיון שיש להם סמכות מלאה לאסור לקחת מאותם העצים, אין זה הפקר ואסור להשתמש בהם, ואין זה 'לכם' ולא יוצאים בזה ידי חובה. ואמנם, יש הבדל בין עצים שלוקחים בלי רשות (במקום שאוסרים) לצורך סכך, לבין עצים שלוקחים לצורך מצות הנענוע. אם לקח לדוגמה ענפים מדקלים של העירייה, לא אומרים לו שלא יצא ידי חובתו, אלא הוא זכה בהם ויצא ידי חובתו, אבל יצטרך לשלם על מה שלקח לעירייה; אבל אם לקח מהשייך לעירייה הדסים או לולב לנענוע, בזה אומרים שלא יצא ידי חובתו, ולא יועיל מה שישלם אחרי הכתוב.

צא ולמד כמה גדולים דברי חכמים, ועד כמה אנו מאמינים בדבריהם. הנה כל עניין של מצות ארבעת המינים, אם זה בעניין סוג המינים, אם זה בעניין צורת נטילתם, אם זה בענין ברכתם, הכל הוא מדרשת חכמים שדרשו ולמדו את כל העניין מהפוסקים, אבל אין מכל הדברים הנ"ל דברים כתובים בפירוש בתורה. הרי בתורה לא כתוב אתרוג, וגם לא כתוב לולב. למשל בענין הבכרה, לא כתוב בתורה בכלל נטילה לארבעת המינים, אלא כתוב "וּלְקַחְתֶּם לְכֶסֶם"; וחכמים אמרו שברכת המינים היא יעל נטילת לולב, וכשמחפשים מקור לברכה ולשינוי שכתוב שכתוב בתורה, מוצאים טעמים רחוקים, למשל שבארמים לשון של לקיחה הוא נטילה, או בגלל שכתוב (ישעיהו פרק טו) "וַיִּנְטְלֶם וַיִּנְשְׂאֶם כָּל יְמֵי עוֹלָם". מכאן אנו צריכים ללמוד פרק באמונת חכמים באופן כללי, ובארבעת המינים בפרט. הרי בתורה לא כתוב שלא יוצאים בצפצפה, או שבכלל הפרי עץ הדר הוא האתרוג, אלא הכל הוא ממה שחכמים קיבלו, ואנחנו מקבלים עלינו באמונה גמורה מה שחכמים אמרו בעניין הזה.

פתיחת הלכות סוכה היא לדעת את טעמה.

בפתיחת הלכות ארבעת המינים, מרת מרדכי אליהו זצוק"ל (סימן תרכ"ה) "בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' כי בסוכות הושבת את בני ישראל הם עניי כבוד שהקיפם בהם לבל יכסו שרב ושמש". והדבר מעורר עניין, שכן אין דרכו של מרת להביא דרשות אלא הלכות פסוקות, ומה עניין יש למרן בדרשת הזאת? מכאן שאי אפשר לצאת ידי חובת הסוכה אלא אם כן יודע את טעמה כמו שמצאנו בדבר הב"ח (בסמוך). צריך לדעת שיש מחלוקת בין הפוסקים האם מצות סוכה היא זכר ליציאת מצרים או זכר לעניי הכבוד שהיה לעם ישראל בצאתם ממצרים.

טעם מצות סוכה לפי הטור.

יש חובה לדעת את טעם מצות סוכה כדברי הב"ח. הב"ח כתוב שכל מצוה שכתוב בה 'למען', צריך לברר ולחקור את טעמה. בציצית כתוב (במדבר טו מ) 'למען תזכרו וְעִשִׂיתֶם אֹתָם כָּל מִצְוֹתַי', ועל כן צריך לדעת את טעמה; גם במצות כיבוד אב ואם כתוב (דברים יא כא) 'למען יִרְצוּ וְיִמְיָכוּ וְיָמִי בְּנֵיכֶם'. מהאי טעמא צריך לדעת את טעם מצות סוכה שכן במצות סוכה כתוב (ויקרא כג מג) 'למען יִדְעוּ דְרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. מכח זה אומר הב"ח, שאם אדם נכנס או יצא מהסוכה ולא אמר 'למען יִדְעוּ דְרֹתֵיכֶם', לא יצא ידי חובתו. טעם למצוה כתוב הטור (אורח חיים סימן תרכ"ה) "תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות לפי שהוא דבר שראינו בעינינו ובאזנינו שמענו ואין אדם יכול

אם נשים יכולות לברך על ד' מינים.

יש מחלוקת בין ר"ת לרמב"ם. דעת ר"ת ודעמיה, שכל מצות עשה שהזמן גרמא, אף על פי שנשים פטורות מהם, יכולות לברך אם ירצו. גם על מצות לולב, ותקיעת שופר, שהם מצוות עשה שהזמן גרמא, יוכלו לברך אם ירצו. והטעם הוא שסוף סוף מקיימות מצוה. והרמב"ם חולק עליו ולדעתו לא מברכות. גם דעת מרת בעל היבן איש חי לא כר"ת אלא כהרמב"ם, והוא כותב שבזמנו היו נוהגות נשים להכנס לסוכה ואף לישון בה, אבל לא היו מברכות. ועד כדי כך היו הנשים מקפידות בזה, שפעם באה לפניו שאלה אם אשה לא יכולה לישון שם, אם צריכה התרה או לא. מרת פסק בהלכות שופר כדעת הרמב"ם שמצוות שנשים פטורות מהם כגון מצות עשה שהזמן גרמא, לא יכולות לברך עליהם.

הטעם שלו מפני שהן לא יכולות לברך אשר קדשנו במצוותינו ויצונו, לפי שהם לא מצוות במצוה הזאת, ואין בברכה זו אמת. בירושלים היו נוהגות הנשים לנענע ד' מינים. מרת חיד"א (בברכי יוסף) כשראה שכך נהגו הנשים גם בקהילות הספרדיות, כעס מאוד שהם עושים בפירוש נגד דעת מרת השולחן ערוך. ועל אף שאמרו לו שנהגו כך, אמר להם שאין לנהוג כך וצריך לבטל את המנהג הזה לגמרי. אחרי כמה שנים כתב הרב חיד"א בספר 'יוסף אומץ' סימן פ"ב 'ציויתי על הנשים לברך כמנהג הקדום. ואמר שם שראה שו"ת משמים שכך המנהג לברך על הלולב, וחלקו על עליו כיצד פוסק על פי דעת שמים. הרב פעלים כותב ב'סוד ישרים' חלק ב' שנהגו הנשים הספרדיות לברך על הלולב, והקושיה שיש על הרב חיד"א לא קשה מידי. יש כלל שלא אומרים סב"ל נגד מנהג, ומה שנהגו לפני מרת חיד"א, מרת חיד"א ביטל וחזר הדין שלא יברכו. אבל לאחר זמן כשראה שמשמים מסכימים למנהג, אמר שיש על מה לסמוך, וחזר להורות שנשים יברכו, ויחזרו למנהגם. וכיון שכן, גם אם נשים ספרדיות נהגו לברך, לא צריכות לבטל את מנהגם ויכולות להמשיך בכך. ואשכנזיות יכולות לברך בלאו הכי. רק שצריך לתת לה לברך במינים כשרות ולא פסולות.

קבלה אשה לולב בהשאלה, אם יכולה להחירה למשאל.

צריך לדעת שיש בעיה נוספת, וחקרו בה הפוסקים, אודות אשה שמבקשת לנענע בלולב של אחר - שאז צריך לתת אותו במתנה על מנת להחזיר - והשאלה האם יכולה להחזיר את הלולב, שכן כל מה שאשה זוכה בזה בעלה, ואולי צריכה לבקש את רשותו כדי להקנות לנותן את הלולב בחזרה, ובלי זה לא יחזור הלולב להיות שלו. באמת היה כזה מקרה שאשה לקחה לולב יפה ומהודר מאחד המתפללים כדי לברך, והנדון היה שלא יכולה להחזירו לו, אלא שזכה בעלה במתנה וצריכה לבקש ממנו רשות; ולבסוף הסיקו הפוסקים שלא צריכה לבקש מבעלה רשות, ובעלה לא זכה בכלל, שכן הנותן יכול לומר שלא התכוון לבעלה לבעל בכלל. וזה האשה זוכה בכך שפיר, ונחשב לה למתנה גמורה כך שזה שלה בשעת הנענוע, ויכולה להחזיר מבלי לערב את בעלה בכך.

אשה שנותנת לאחר את הלולב של בעלה.

גם באופן הפוך מזה יש לדון אם אשה יכולה לזכות אחר בלולב (עין במשנה ברורה משנה ברורה סימן תרנ"ח). למשל, אם נכנס אדם לבית חברו, או לבית הרב, ולא היה בבית אבל האשה היתה בבית. והנה ראה האורח בבית לולב יפה ומהודר, ורצה לנענע בו לצאת ידי חובתו. השאלה אם האשה מוסמכת להרשות לו לטול את הלולב של בעלה, שהרי זה של בעלה, ובשלמא בהשאלה כמו בחול המועד וכד' שפיר. אבל לתת במתנה גמורה על מנת להחזיר, לא יכולה האשה לתת כזאת מתנה. אמנם, אם ידוע שבעלה ותרו, ובדאי שהיה נותן לו את הלולב, לא אכפת לך, ויצא השואל ידי חובתו שפיר, שיש סבירות המורה על כוונת הבעל לתת את הלולב כדבעי. והנה בנתינת לולב לאחר במתנה על מנת להחזיר, צריך לדעת שכשמקבל הנותן את הלולב בחזרה, צריך להגביה את הלולב טפה, ולעשות בו קניין מחדש כדי לזכות בו בחזרה. (כך נפסק ברמ"א וברוב הפוסקים).

עצים השייכים לעירייה לסיכוך ולנענוע.

פעם בתקופה בה מלכו המלכים, שלכל מלך ולכל שר היה יער משלו, והיה זה סימן של עוצמה ועושר אצלם. אותם היערות היו משמשים אותם



קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל



ערב חג סוכות - תשנ"ח - מאת מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

הרמב"ן, שהיו שולחים שליחים לבדוק את הסוכות אם היו כשרות או לא; בימינו אם יעשו כך זה רק יעורר רעש והיו צועקים מה אתם פולשים לתחום הפרט, ומה אכפת לכם אם הסוכה כשרה או לא – אבל פעם היו שמחים בכאלה ביקורים.

סיכוך על גבי מעמיד ומעמיד דמעמיד וכן דין תעשה ולא מן העשוי.
לסוכה יש הלכות הקשורות לסכך, והלכות הקשורות לדפנות.

דפנות קלות המתנדנדות ברוח.

בעניין הדפנות הדין הוא שאפשר לעשותן מכל דבר, מעץ או מברזל, מפלסטיק ואפילו מקרטון. יש להזהר שתהיה הדופן יציבה – כלומר שלא תתנדנד ברוח. למשל אין לעשותה מסדין או מכל דבר קל שמתנדנד ברוח, שבכל כהאי גוונא לא מקרי דופן. שיעור העננעו הפוסל את הדופן הוא במידה ומתנדנד טפח לכאן ולכאן. ואמנם אם קשר את הסדין לקנים מתחתיו היטב באופן שמתייצבת הדופן ולא מתנדנדת ברוח, מותר. בעניין שיעור הקנים שצריך להניח כדי להכשיר את הדופן, נחלקו הפוסקים. לדעת ה"י משמע שצריך שיהיה הסדין קשור לקנים לא פחות מגובה עשרה טפחים, כלומר שאם יש גובה עשרה טפחים של קנים שמייצבים את הסדין, הדופן כשרה אפילו אם מעל אותם עשרת הטפחים הסדין עדיין מתנדנד.

מסוכך על קירות בנויים.

אם יש לאדם קירות שעליהם רוצה לסכך, לדוגמה בין קירות המרפסת, או שיש לו קירות של שתי בתים בחצרו, ועליהם מסוכך, הדין שבכהאי גוונא מהני. ואף על פי שלא ראוי לסכך בו והוא מחובר, מועיל ולא גוררין בו שבקיר לא גזרו.

סוכות לנצח עשויות ממסגרת ברזל.

צריך לדון ב'סוכות לנצח' שיש היום שעשויות מברזל, ויש המסוככים ישירות על הברזל למעלה. השאלה האם מותר לסכך על הברזל הזה ישירות, או שמא צריך לקשור נסרים מעץ על אותם הברזלים למעלה כדי שהסכך לא יגע בברזל. מקור לדברים תמצא במרן הישולחן ערוך' שמתפק אם מותר לסכך על סולם. ומאריכים האחרונים (ט"ז מ"א הגאון) מה הטעם שמרן מסתפק בסולם. מרן כותב שאם עשה 'מעמיד דמעמיד' כשר, כלומר שלקח קרשים והצמיד אותם למסגרת של הסוכה, והניח עליהם את הסכך, לא נקרא שסיכך על גבי ברזל שאז זה פוסל את הסכך, אלא על מעמיד של מעמיד, שהרי המסמרים רק מחזיקים ומעמידים את הקרשים שעליהם מניח את הסכך.

אבל לדעת מרן היחזון אישי זה לא מועיל, ולפי דעתו גם אם לוקח לוקח דלתות או לוחות עץ כמו דלתות ומסוכך עליהם, פוסל את הסיכוך שכן זה מקבל טומאה, וזה מעמיד דמעמיד שמקבל טומאה. ולהלכה פוסקים כדעת מרן שמותר לסוכך על מעמיד דמעמיד. אבל לסוכך על סולם ישירות לא. והנ"מ היא במסוכך על הברזלים של סוכות לנצח, שהרי הניח את הסכך על הברזל.

הבא"ח והגאון אומרים שבדיעבד, אם כבר עשה כך מותר. וכן אם סככו לפני שהניחו את הדפנות, שלדעת רמ"א אסור, אבל ה"י כותב שבדיעבד מותר, ולדעת הרמ"א אפילו בדיעבד אסור. הי"ב ר"י יוסף אומר למסקנא שבדיעבד מועיל כמו ה"י. והבא"ח אסור בדיעבד. אף על פי כן, אם אדם מתבייש ללכת לסוכת שכנו, מותר לו להשאיר בסוכתו גם באופן זה. אבל צריך להזהר לכתחילה לעשות את הדפנות לפני שמסוכך. ואם עשה דפנות בגובה של עשרה טפחים, לפחות 80 ס"מ מועיל להניח את הסכך אז אף על פי שמתכוון לעשות דפנות אחרות. ובאופן זה גם אם יהיו סדינים שמתנועעים ברוח מותר.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

להכחישו והיא המורה על אמיתת מציאות הבורא יתעלה שהוא ברא הכל לרצונו והוא אשר לו הכח והממשלה והיכולת בעליונים ובתחתונים לעשות בהן כרצונו ואין מי שיאמר לו מה תעשה כאשר עשה עמנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים באותות ובמופתים". כלומר, שענין מצות סוכה מורה על מציאות והשגחת הבורא עלינו תמיד, כמו שהיה ביציאת מצרים. אחר כך אומר "והסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכה בהם שרב ושמש, ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות כדי שזכור נפלאותינו ונוראותינו". אחר כך שואל הטור, שאם כל ענין מצות סוכה היא בגלל שיצאנו ממצרים, אם כן צריכה להיות בניסן שאז יצאנו ממצרים? וז"ל: "ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן, לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו, ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה". כלומר, שאם היתה המצוה בניסן, היה במצוה הזאת נוחות ולא היתה לשי"ש, לכך תקנה התורה את המצוה הזאת בימים שכולם נכנסים לביתם, כדי שתהיה המצוה הזאת לשם שמים.

חג סוכות בתשרי לדעת הגאון והבא"ח.

הגאון מוילנא וה"בן איש חי אומרים רעיון שהוא כמעט זהה, אף על פי שלא ראהו ה"בן איש חי. לישראל היה ענני כבוד במדבר. כשחטאו בעגל, הסתלקו ענני הכבוד כשם שהסתלקו הכתרים שקיבלו במתן תורה. מיום י"ז בתמוז ועד יום הכיפורים שה' לא מחל ולא סלח על מעשה העגל, היו בלי ענני כבוד. אבל מיום הכיפורים שה' אמר 'סלחתי כדברך', חזרו העננים והגנו על ישראל בכתחילה. לפי זה טוב ושפיר התאריך של חג סוכות, שהרי העננים חזרו אחרי כיפור, והוא חג סוכות שהוא סמוך לכיפור. ועוד רעיון אומר ה"בן איש חי, שהרי ההלכה היא שאסור להכניס לסוכה כלי מאכל שהם מאוסים, כי הסוכה היא 'צילתא דמהימנותא'. ושמא יאמר האדם שלא יכול להכנס לסוכה, שהרי הוא 'כלי מאוס' מלא חטאים! לזה אומרים לו שכבר עבר את יום הכיפור, וירדו ממנו עוונותיו כך שאין לו 'יחממות' וחשבונות שלא לשבת בסוכה.

נוסח ה'לשם יחוד' לפי כל הטעמים.

על כל פנים טעם מצות סוכה שהיא בתשרי ולא בניסן תלויה במחלוקת הפוסקים אם הוא משום זכר ליציאת מצרים, או שמא הטעם הוא שזה זכר ל'סוכות' שסוככו על בני ישראל בצאתם ממצרים, והם ענני הכבוד. ועל כן בנוסח ה'לשם יחוד' שכתבנו בסידור הכנסנו את שני הסברות דלעיל, שהם זכר ליציאת מצרים, וזכר לענני הכבוד שהיו מסוככים על בני ישראל בצאתם ממצרים.

הלכות סוכה

מספר דפנות הסוכה.

הגמ' מביאה מחלוקת בעניין מספר הדפנות החייבות להיות בסוכה. (סוכה ו ע"ב) "יתנו רבנן שתיים כהלכתן, ושלישית אפילו טפח. רבי שמעון (הוא רשב"ג) אומר שלש כהלכתן, ורביעית אפילו טפח". ואחר כך הגמ' מביאה הלכה למשה מסיני ללמדנו שלא צריך שלש דפנות גמורות אפילו, אלא מספיק שיהיו שתי דפנות מלאות ותוספת של פס עץ ברוחב טפח ומשהו, ומניחו בתוך שלשה טפחים של קצה הדופן, ומניח עליו קנה וזו סוכה כשרה. וכך פסק מרן הישולחן ערוך (סימן תרל ס"ו) "דפנות הסוכה, אם היו שתיים זו אצל זו כמין ג"ס, ועושה דופן שיש ברחבו יותר על טפח ומעמידו בפחות מג' לאחד מהדפנות, ויעמיד קנה כנגד אותו טפח, ויעשה לה צורת פתח שיעמיד קנה עליו ועל הטפח, וכשרה אף על פי שהקנה שעל גביהן אינו נוגע בהן". אבל הרמ"א כותב (שם ס"ה) "ונהגו עכשיו לעשות מחיצות שלמות, כי אין הכל בקיאיין בדין המחיצות". כלומר, שכבר נהגו לעשות סוכה של ארבעה דפנות כיון שלא בקיאים כל כך בסוכה של שתי דפנות ותוספת משהו. התוס' שואלים על אלו העושים סוכה של ארבע דפנות כיצד עושים זאת הרי יש בזה משום 'בל תוסיף'? ומתרגמים שאין בזה תוספת שכן התורה אומרת 'תשבין', ולומדים 'תשבין כעין תדורו'. ויש בדירה ארבע קירות, ועשה אותה כמו בביתו. בירושלים היה מנהג בעיר העתיקה, (בזמן

